

Ieteikumi bērnu un jauniešu interešu izglītības programmas “Teātris” veidošanai

I nodaļa Programmas aktualitāte

Programma “Teātris” ir integrēta interešu izglītības programma kultūrizglītībā. Programmas “Teātris” apakšprogrammas ir ”Skatuves runa”, “Bērnu un jauniešu teātris” un “Leļļu teātris”. Programmas “Teātris” būtība ir cieši saistīta ar Latvijas Republikā īstenojamo izglītības programmu mērķiem un uzdevumiem.

Ieteikumi programmas veidošanai izstrādāti saskaņā ar Izglītības un zinātnes ministrijas 2000.gada 13.aprīļa ieteikumiem Nr.1 “Bērnu un jauniešu interešu izglītības programmu veidošanas pamatprincipi”, 2000.gada 13.aprīļa ieteikumiem Nr.2 “Bērnu un jauniešu kultūrizglītības programma”. Programmas nozīmība sakņojas apstākļi, ka, programmas dalībnieks, nodarbojoties ar teātra mākslu, vienlaikus attīsta un pilnveido sevi kā radošu personību un kā rīcības spējīgu sabiedrības locekli un indivīdu, risinot arī praktiska rakstura situācijas.

Tā kā aktiera izteiksmes līdzeklis ir aktieris pats, bērni un jaunieši, nodarbojoties ar teātri, padziļināti iepazīst sevi – gan kā fiziskas būtnes, gan kā garīgas personības, gan kā sabiedrības locekļus, iemācās saprast un novērtēt savu un līdzcilvēku vienreizīgumu un līdzību, un tādējādi pastiprinās gan viņu pašapziņu, gan empātijas spējas. Ilgstoši trenējot runu un aktiermeistarību, regulāri uzstājoties publikas priekšā, jaunie aktieri vispusīgi sevi attīsta un, gūstot skatītāju atzinību, kompensē pašapliecināšanās vajadzību. Līdz ar to veidojas priekšnoteikumi līdzsvarotas, radošas, gudras, daudzpusīgas, individuāli un sociāli aktīvas personības tapšanai, kurai ir nesalīdzināmi lielākas iespējas pilnvērtīgi sevi apliecināt mācībās ārpusstundu aktivitātēs un personiskajā dzīvē.

Tā kā teātris ir sintētiska māksla, kas ietver sevī plašu izteiksmes līdzekļu spektru – deju, mūziku, tēlotājmākslu, tehnisko jaunradi u.c., tad saskarsme ar teātri paplašina redzes loku vairāk nekā jebkurš cits brīvā laika pavadīšanas veids, tādējādi stimulējot daudzpusīgas, kulturālas personības veidošanos.

II nodaļa Programmas īstenošanas mērķi

1. Programmas “Teātris” īstenošanas mērķi ir:

1.1. sekmēt programmas dalībnieku vispusīgu attīstību un pilnveidošanos par brīvām, aktīvām, sociāli atbildīgām, radošām personībām;

1.2. popularizēt teātra mākslu visos tās izpausmes veidos.

III nodaļa **Programmas īstenošanas galvenie uzdevumi**

2. Programmas “Teātris” īstenošanas galvenie uzdevumi ir:

2.1. sniegt teorētiskās un praktiskās zināšanas skatuves runā, aktiermeistarībā un leļļu vadīšanā;

2.2. uzlabot apzinātas intelektuālās, emocionālās, fiziskās un verbālās darbības spējas;

2.3. radīt labvēlīgu vidi, veidojot uzvedības, savstarpējās saskarsmes un komandas darba iemaņas un prasmes;

2.4. paplašināt dalībnieku redzesloku, radīt interesi par teātra mākslu un tās saskarīgajām nozarēm;

2.5. attīstīt radošās spējas un nodrošināt radošas darbības pieredzi;

2.6. veicināt piedalīšanos pasākumos, nodrošinot iespēja parādīt sasniegto un saņemt novērtējumu.

IV nodaļa **Programmas īstenošanas plāns**

3. Programmas “Teātris” īstenošanas nosacījumi:

3.1. mērķauditorija:

ikviens bērns un jauniešs, kurš vēlas attīstīt un pilnveidot sevi, nodarbojoties ar teātri, to skaitā:

sevišķi apdāvināti bērni un jaunieši;

bērni un jaunieši ar speciālajām vajadzībām;

riska grupu bērni un jaunieši;

3.2. dalībnieku grupu veidi –

skatuves runas grupa, pulciņš;

bērnu un jauniešu teātris;

bērnu un jauniešu teātra grupa, pulciņš, studija;

leļļu teātris;

improvizācijas teātris u.c.;

3.3. programmas īstenošanas ilgums ir ne mazāks par vienu gadu;

3.4. darba formas:

teorētiskās, praktiskās un individuālās nodarbības;

atklātās nodarbības;

pasākumi, skates, konkursi, improvizācijas turnīri, svētki, festivāli, izrādes, viesizrādes un citas ar programmas īstenošanu saistītas darba formas, kas atklāj sasniegtā rezultātu un vienlaikus ir pārskats par paveikto; papildu darba formas – nometne, radošā darbnīca.

V nodaļa

Programmas īstenošanas gaita

4. Programmas “Teātris” īstenošanas gaita:

4.1. nodarbību saturu, kas ir atkarīgs no programmās iesaistīto vecuma grupas un programmas specifiskajiem nosacījumiem (sk. 1., 2., 3. un 4.pielikumu), izstrādā un īsteno interešu izglītības pedagogs – skatuves runas, režijas vai leļļu teātra speciālists;

4.2. nodarbību skaits nedēļā un nodarbību ilgums ir atkarīgs no programmā iesaistīto grupas un programmas specifiskajiem nosacījumiem;

4.3. nodarbību skaitā ietilpst koncertdarbība un ar kolektīva darbību saistītais organizatoriskais darbs;

4.4. vienai grupai nedēļā – 4 līdz 8 nodarbības;

4.5. ieteicams noteikt, ka:

vienas nodarbības ilgums – 40 minūtes, starpbrīža ilgums – 10 minūtes, ko ieskaita nodarbību laikā;

pirmsskolas vecuma bērniem vienas nodarbības ilgums – 30 minūtes, starpbrīža ilgums – 10 minūtes, ko ieskaita nodarbības laikā.

4.6. grupā jābūt ne mazāk kā 10 dalībniekiem.

VI nodaļa

Programmas īstenošanas plānotie rezultāti

5. Programmas “Teātris” plānotie rezultāti ir:

5.1. harmoniska personība, paaugstināta psiholoģiskā stabilitāte, aktivizēta pašiniciatīva;

5.2. pilnveidotas un attīstītas intelektuālās un fiziskās spējas, emocionalitāte un verbālās darbības spējas;

5.3. attīstītas radošās spējas un iegūta radošas darbības pieredze;

5.4. iegūtas zināšanas un prasmes dažādos teātra mākslas žanros;

5.5. izveidota motivēta attieksme pret darāmo un sasniegts mākslinieciskais līmenis, lai piedalītos aktuālos konkrēta žanra pasākumos;

5.6. paplašināts redzesloks, radīta interese par teātra mākslu un ar tās saskarīgajām nozarēm.

VII nodaļa

Programmas īstenošanai nepieciešamie resursi

6. Programmu “Teātris” īsteno no valsts budžeta, pašvaldību un citu juridisko un fizisko personu finanšu līdzekļiem. Programmas īstenošanai nepieciešamie pamatresursi ir:

6.1. programmas īstenošanai – interešu izglītības pedagogu darba samaksas nodrošinājums;

6.2. apstiprināta izrādes sagatavošanai nepieciešamā materiāli tehniskās bāzes nodrošinājuma finansējuma tāme, ko sastādījis programmas pedagogs, iekļaujot tajā:

scenogrāfu, kostīmu mākslinieku un leļļu mākslinieku un izgatavotāju darba samaksas nodrošinājumu;

skaņu, gaismu un citas skatuves tehnikas apkopes speciālistu darba samaksas nodrošinājumu;

6.3. vēlamais materiāli tehniskās bāzes nodrošinājums:

pilnvērtīgi aptumšojama zāle ar nokomplektētu skatuves ietērpu un nepieciešamās palīgtelpas – aktieru ģērbtuves, dušas, tualetes telpas, telpas dekorāciju, tērpu un rekvizītu glabāšanai, kurās var nokļūt, nešķērsojot skatītāju zāli;

mūzikas atskaņošanas aparatūra;

apgaismošanas aparatūra;

specefektu aparatūra;

izrādēm nepieciešamie tērpi, rekvizīti, dekorācijas un lelles.

Programmas autori:

Dramaturgs, režisors, teātra pedagogs Hermanis Paukšs

Valsts jaunatnes iniciatīvu centra vecākais referents Kārlis Lišmanis

1.pielikums
**Ieteikumiem
bērnu un jauniešu interešu izglītības
programmas “Teātris” veidošanai**

**Metodiskie norādījumi nodarbībām
programmā “Skatuves runa”**

1. Skatuves runa ir vienas personas vai vairāku uzstāšanās ar literāru materiālu, kurā neizmanto vai izmanto minimālus inscenējuma elementus.

2. Skatuves runas nodarbību mērķis ir attīstīt pareizu elpošanu, dikciju, balsi skanējumu, pareizi pielietot žestu valodu, loģisko domāšanu, koncentrēšanās spējas, emocionalitāti, iztēli, prasmi noturēt lielas auditorijas interesi un izveidot skatuves runas priekšnesumus.

3. Skatuves runas galvenie uzdevumi ir:

- 3.1. izskaidrot runas aparāta uzbūvi, iemācīt to kopt un pareizi izmantot;
- 3.2. iemācīt analizēt teksta uzbūvi un praktiski izmantot teksta analīzes rezultātus publiskas uzstāšanās laikā;
- 3.3. iemācīt koncentrēties pirms uzstāšanās un tās laikā.

4. Ieteicamās nodarbību “Skatuves runa” tēmas ir:

- 4.1. elpošana ar diafragmu;
- 4.2. rezonatori;
- 4.3. dikcija;
- 4.4. frāze un to nosakošie faktori;
- 4.5. koncentrēšanās;
- 4.6. pašsajūtas un attieksmes;
- 4.7. vārdiskās darbības veidi;
- 4.8. žestikulācija, mīmika un citas fiziskas izpausmes elementi skatuves runas iedarbīguma pastiprināšanai;
- 4.9. literārā materiāla analīze (dzeja, proza, publiskā runa, fabula, monologs un citi).

2.pielikums
**Ieteikumiem
bērnu un jauniešu interešu izglītības
programmas “Teātris” veidošanai**

**Metodiskie norādījumi nodarbībām programmā
“Bērnu un jauniešu teātris”**

1. Bērnu un jauniešu teātrī visas vai lielāko daļu lomu atveido bērni un jaunieši līdz 25 gadu vecumam, apgūstot un attīstot attiecīgās nepieciešamās zināšanas, prasmes un iemaņas.

2. Bērnu un jauniešu teātra mērķis ir iemācīt darboties tēlā, mijiedarbībā ar citiem izrādes elementiem, atklājot inscenējuma saturu un formu.

3. Bērnu un jauniešu teātra nodarbību uzdevumi ir:

3.1. iemācīt apzināt sevi kā vienotu psihofizisku veselumu;

3.2. iemācīt veidot tēlam atbilstošu raksturu.

4. Bērnu un jauniešu teātra nodarbību pamattēmas ir:

4.1. skatuves runas pamatelementu apguve;

4.2. skatuves kustības pamatelementu apguve;

4.3. aktiermeistarības vingrinājumi;

4.4. aktiermeistarības etīdes;

4.5. lugas vai scenārija analīze darbībā;

4.6. lugas vai scenārija lomas analīzes galda periods;

4.7. improvizēta priekšnesuma radīšana.

3. pielikums
**Ieteikumiem
bērnu un jauniešu interešu izglītības
programmas "Teātris" veidošanai**

**Metodiskie norādījumi nodarbībām
programmā "Leļļu teātris"**

1. Leļļu teātrī aktieris lomu veido tikai vai galvenokārt ar lelli vai priekšmetu un savu balsi vai to neizmantojot.
2. Lelles var būt dažādu veidu, līdz ar to arī darbs tām ir tehniski atšķirīgs.
3. Leļļu teātra mērķis ir attīstīt empātiju, fantāziju un iztēles spējas.
4. Leļļu teātra nodarbību galvenie uzdevumi ir:
 - 4.1. apgūt skatuves runas pamatus;
 - 4.2. apgūt aktiermeistarības pamatus;
 - 4.3. apgūt leļļu vadīšanas pamatprincipus.
5. Ieteicamās nodarbību "Leļļu teātris" tēmas ir:
 - 5.1. skatuves runa;
 - 5.2. aktiermeistarība.
 - 5.3. rokas izteiksmība;
 - 5.4. "cimdu" lelles;
 - 5.5. "aplikāciju" lelles;
 - 5.6. "spieķu" (trostu) lelles;
 - 5.7. marionetes;
 - 5.8. "partera" lelles;
 - 5.6. priekšmetu "atdzīvināšana";
 - 5.7. "trāpīšana" lelles maskā;
 - 5.8. etīdes;
 - 5.9. darbs pie izrādes;
 - 5.10. izrāde.

4.pielikums
Ieteikumiem
bērnu un jauniešu interešu izglītības
programmas "Teātris" veidošanai

Metodiskie norādījumi nodarbībām
“Teātra sports”

1. Nodarbības “Teātra sports” ir viena no improvizācijas teātra sastāvdaļām. Nodarbības “Teātra sports” ir komunikāciju skola, un to veido, pamatojoties uz savstarpēju sapratni, atzišanu, izpalīdzību un pieņemšanu.

2. Nodarbību “Teātra sports” mērķi ir:

- 2.1. uzlabot savstarpējās saskarsmes mākslu, dot iespēju pašizpausties;
- 2.2. attīstīt stāstīšanas prasmi, uzdrīkstēšanos, pašvērtību apzināšanos.

3. Nodarbību “Teātra sports” uzdevumi ir:

- 3.1. apmācīt dalībniekus dažādās spēļu tehnikās;
- 3.2. dot iespēju dalībniekiem veidot komandas un spēlēt turnīros publikas priekšā.

4. Ieteicamās nodarbību “Teātra sports” tēmas ir:

- 4.1. ievadvingrinājumi un spēles spontanitātes attīstīšanai;
- 4.2. “akceptēšana – bloķēšana” un attiecīgi vingrinājumi;
- 4.3. uzmanības treniņi, uzmanības koncentrēšana, uzmanības dalīšana.
- 4.4. partneru sadarbības spēles - definēšana, informēšana, attaisnojums, motivācija;
- 4.5. uzticības veidošana grupā – “drosme – bailes” un to robežspēles;
- 4.6. iztēle, asociācijas – darbībā un verbāli;
- 4.7. improvizācijas pamatnostādnes – stāstu “būvēšanas” tehnika, attieksmju maiņa;
- 4.8. improvizācijas pamatnostādnes – “rutīnas laušana”, ideju attīstība;
- 4.9. improvizācijas pamatnostādnes – iedarbība uz partneri (statusa maiņas);
- 4.10. improvizācijas pamatnostādnes – ainas centrs (fokuss), epizodes uzbūve, klātbūtnes spēle;
- 4.11. improvizācijas pamatnostādnes – improvizācijas etiķete un jēdzieniskās definīcijas;
- 4.12. improvizācijas pamatnostādnes – ierosinājumu gūšana, atgriezeniskā saikne, tēlu radīšana;
- 4.13. “Teātra sporta” improvizācijas uzbūve, komandu pieteikumi, kapteiņu sacensības, starpspēles, iesildīšanās spēles, punktu skaitīšana, tiesneši u.c.

5. Ieteicamās nodarbību “Teātra sporta” spēļu tehnikas:

- 5.1. stāstīšanas tehnika;
- 5.2. aizpildītājspēles jeb starpspēles;
- 5.3. tehnikas, kurās stāsts izriet no ķermeņa izpausmju interpretācijas;
- 5.4. emocionālo pārmaiņu tehnikas;
- 5.5. partneru sadarbības un vadīšanas tehnikas;
- 5.6. minēšanas tehnikas;
- 5.7. TV interviju un šovu spēles;
- 5.8. muzikālās improvizācijas tehnikas.

5.pielikums
Ieteikumiem
bērnu un jauniešu interešu izglītības
programmas "Teātris" veidošanai

Izmantojamās literatūras
drāmas un aktiermākslas teorijā

1. Akurātere L. Aktiermāksla latviešu teātrī: Monogrāfija. - R.: Zinātne, 1983. - 296 lpp.
2. Ferda Ē. Topošā aktiera ķermeņa kultūra. - R.: Liesma, 1968. - 112 lpp.
3. Jansons J. Aktiera tēlošanas mākslas formas stils. - R.: Gaisma, 1939.- 24 lpp.
4. Jansons J. Aktiera tēlošanas māksla. Tēliskā pārdzīvojuma un tēlošanas tehnikas formas. - R.: Erva, 1936.- 111 lpp.
5. Kaverins F. N. Kā strādāt pie lomas. - R., 1956. - 20 lpp.
6. Knēbele M. Vārda nozīme aktiera mākslā /tulk. M.Zālīte. - R., 1959.- 121 lpp.
7. Knēbele M. Lugas un lomas analīze darbībā. - R.: LVI, 1963.- 128 lpp.
8. Križickis G. Par Staņislavska sistēmu/tulk. Sk.Rītere- R., 1956. - 781 lpp.
9. Lačinovs V.P. Mīmikas māksla/tulk. L.Paegle. - R.: R.Millers, b.g.- 95 lpp.
10. Ohlopovs N. Visiem jaunajiem. - R.: LVI, 1963. - 84 lpp.
11. Rubenis A. Piezīmes aktiera gramatikai. - Klīvlānda: Latviešu teātru apvienība Ziemeļamerikā, 1968. - 196 lpp.
12. Smildziņa L. Ievads teātra spēles pamatos: Māc. līdz. - R.: RaKa, 1998.- 95 lpp.
13. Spolina V. Tēātra spēles - improvizācijas/tulk. N.Berga. - R.: Preses nams, 1999. - 293 lpp.
14. Staņislavskis K.S. Aktiera darbs. Skolnieka dienasgrāmata/tulk. A.Vaivars - R.: LVI, 1951. - 384 lpp.
15. Staņislavskis K.S. Ētika. - R.: LVI, 1963. - 96 lpp.
16. Staņislavskis K.S. Sarunas Maskavas Lielā teātra studijā. 1918.-1922. Uzrakstījusi KPFSR. Nop. bagātā skatuves māksliniece K.E.Antarova/tulk. E.Mačs. - R.: LVI, 1952. - 268 lpp.
17. Toporkovs V. Darbs pie lomas/tulk. K.Pamše. - R., 1954. - 12 lpp.
18. Zahava B.J. Aktiera un režisora meistarība. - R.: Zvaigzne, 1976. - 266 lpp.
19. Zeltmatis. Skatuves māksla. Teorētiski praktisks vadonis teātra darbiniekiem. - R.: J. Roze, 1923. - 438 lpp.

Skatuves runa

1. Bormane O. Skatuves runas pamati. - R.: LVI, 1961. - 154 lpp.
2. Kauliņš A. Muzikālās deklamācijas pamatnoteikumi.- Jelgava: Aut. izd., b.g. - 23 lpp.
3. Korsakova E. Skatuves izruna/tulk. E.Bērziņa. - R.: Rep. tautas mākslas nams, 1951. - 24 lpp.
4. Zeltmatis. Daiļrunas pamatmācība. - R. : J.Roze, 1924. - 172 lpp.
5. Zeltmatis. Praktiski vingrinājumi izrunas izkopšanai. - R.: J.Roze, 1924. - 46 lpp.

Grims

1. Birzgalis R. Reiņa Birzgaļa grimēšanās pamatmācība. - Čikāga: Krolls, 1957. - 115 lpp.
2. Jansons R. Pamācība smiņķēšanas mākslā aktieriem un diletantiem.- R.: A. fon Grotusa tip., 1893. - 16 lpp.
3. Livšics P. Teātra grims. - R., 1956.- 16 lpp.
4. Mironovs K. Grima mācība/tulk. A.Zirnis .- R.: LVI, 1947. - 52 lpp.
5. Mironovs K. Grima stundas. - R., 1951. - 22 lpp.
6. Strēle A. Grims. - R.: LVI, 1963. - 140 lpp.